

Barbara Szczepańska
Kancelaria prawna Hogan Lovells w Warszawie

Debata o prawie autorskim — w jakim miejscu jesteśmy na początku 2013 roku

Streszczenie: *Autorka przedstawia obecny stan prac nad zmianami w prawie autorskim zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim szczególnie w tych obszarach, które dotyczą bibliotek. Opisuje wysiłki środowisk kultury w zakresie poprawy zapisów prawnych tak, by mogły lepiej służyć realizowaniu misji upowszechniania wiedzy. Przedstawia różne inicjatywy społeczne, jakie miały miejsce w naszym kraju w ostatnim roku.*

Słowa kluczowe: *prawo autorskie, domena publiczna, reforma prawa, prawo autorskie a biblioteki,*

Czytelnicy obeznani z prawem autorskim, a wiemy, że wśród bibliotekarzy rośnie grupa osób nie tylko zainteresowanych tym tematem, ale również niezłe w nim zorientowanych, na pewno słyszeli już, przynajmniej hasłowo, o poniżej przedstawionych inicjatywach i wydarzeniach. Celem tego tekstu jest ich bliższe opisanie zwłaszcza w kontekście ewentualnego wpływu na działanie bibliotek.

Warsztaty w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego i co po nich?

W maju i czerwcu ubiegłego roku w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego odbyły się warsztaty eksperckie w sprawie reformy prawa autorskiego zatytułowane: „Reforma prawa własności intelektualnej”. Warsztaty te to jedna z czterech inicjatyw powołanych po *Kongresie Wolności w Internecie* zorganizowanym przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji w marcu 2012 r. Wzięło w nich udział około 50 osób reprezentujących wydawców, twórców, producentów, organizacje zbiorowego zarządzania, przedstawiciele środowisk społecznych oraz obydwu ministerstw. Uczestniczyłam w warsztatach jako przedstawicielka środowiska społecznego, reprezentując problemy bibliotekarzy i bibliotek. Skład grupy nie odzwierciedlał wszystkich zainteresowanych stron, ale był na tyle reprezentatywny, że można było zauważyć pewne tendencje i rozkład opinii w postrzeganiu roli prawa autorskiego i kierunków jego zmian, o czym szerzej poniżej.

Warsztaty dotyczyły czterech obszarów:

- domeny publicznej oraz otwartych zasobów,
- dozwolonego użytku prywatnego i dozwolonego użytku publicznego,
- weryfikacji pojęć: „egzemplarz” i „kopia”,
- sankcji cywilnych i karnych związanych z naruszeniami prawa autorskiego lub praw pokrewnych.

Na temat terminów i programów poszczególnych warsztatów pojawiały się w Internecie liczne komunikaty. W ramach tych spotkań powstało stanowisko organizacji, które reprezentowałam, a mianowicie: Stowarzyszenia EBIB, Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych i Fundacji Electronic Information for Libraries (EIFL), które zostało opublikowane

w wiadomościach EBIB (<http://www.nowyebib.info/wiadomosci/1135-warsztaty-reforma-prawa-wasnoci-intelektualnej>¹) oraz jest włączone do *Raportu otwarcia*² podsumowującego warsztaty. Zależało nam, aby podkreślić w tym stanowisku, że dozwolony użytek dla bibliotek, w formie takiej, jaka jest obecnie, nie działa nie tylko w środowisku cyfrowym, ale również w środowisku analogowym. Innymi słowy, że nie łatwo bibliotekom działać w obecnych ramach prawnych również w obszarze ich podstawowej działalności.

Dozwolony użytek jest zdefiniowany dość szeroko, ale nie dość dobrze, a właściwie nie na tyle dobrze, żeby nie rodzić niepewności prawnych. Stąd podałam w stanowisku przykład wątpliwości związanych choćby z kopiowaniem książek w bibliotekach. Ale problemy bibliotek dotyczą również, choć nie tylko, archiwizacji Internetu, eksploracji tekstów i danych (*text i data mining*), zdalnego nauczania (*e-learningu*) i edukacji pozaformalnej prowadzonej przez biblioteki. Tematy te jednak nie wzbudziły szerszej dyskusji na warsztatach a niektórych uczestników spotkania znużyła 20-minutowa prezentacja poświęcona bibliotekom, które nazwali odchodzącym modelem. Nota bene w komunikacie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego po warsztatach, cała moja wypowiedź została okrojona do zdania ... *przy okazji wywiązała się dyskusja na temat kopiowania książek w bibliotekach oraz rozpowszechniania utworów w ramach monitoringu prasy...*³

Nie zmienia to faktu, że obecność bibliotekarzy na warsztatach była ważna i potrzebna. Myślę, że pokazała wielu uczestnikom debaty, że istniejemy i mamy również swoje problemy związane z prawem autorskim. Nasze niektóre uwagi (ważna regulacja dotycząca dzieł osieroconych, problem zabezpieczeń technicznych, które nie powinny ograniczać dozwolonego użytku, możliwość zrzekania się autorskich praw majątkowych, likwidacja Funduszu Promocji Twórczości, wykreślenie art. 335 itp.) są zbieżne z propozycjami zawartymi w stanowisku Konsorcjum Przyjazne Prawo Autorskie⁴ tworzonego przez CANAL+Cyfrowy, Cyfrowy Polsat S.A., Polską Izbę Komunikacji Elektronicznej (PIKE) oraz Telekomunikację Polską S.A.

Ciekawie zaprezentowali swoje poglądy profesorowie prawa Ryszard Markiewicz⁵, Jan Błęszyński⁶ oraz Elżbieta Traple⁷, którzy na zlecenie ministerstwa przygotowali swoje au-

¹ Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 13.03.2013 r.

² LIPSZYC, J., RYMAR, H. i in. (oprac.). *Warsztaty „Reforma prawa własności intelektualnej. Prawo autorskie”. Raport otwarcia. Dokument podsumowujący przebieg warsztatów* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2012/06/prawo-autorskie.pdf>.

³ Trwają warsztaty dotyczące reformy prawa własności intelektualnej. W: MKiDN [on-line]. Wiadomość z dnia 23.05.2012 [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/trwaja-warsztaty-dotyczace-reformy-prawa-wlasnosc-intelektualnej-2998.php>.

⁴ Stanowisko Konsorcjum Przyjaznego Prawa Autorskiego na temat *Raportu Otwarcia* dokumentującego przebieg warsztatów „Reforma własności intelektualnej – prawo autorskie” z 31 października 2012 r. [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.przyjazneprawoautorskie.pl/file>.

⁵ MARKIEWICZ, R. *Sugestie w sprawie zmian prawa autorskiego w związku z eksploatacją utworów w Internecie* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:markiewicz.docx.

⁶ BŁESZYŃSKI, J. *Prawo autorskie w Internecie (Propozycje de lege ferenda)* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web:

http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:jan_bleszynski.docx.

⁷ TRAPLE, E. *Raport na temat dostosowania polskiego systemu praw autorskich i praw pokrewnych do wymogów społeczeństwa informacyjnego* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:traple.docx.

torskie propozycje zmian w przepisach. Przykładowa zamiana pojęcia „egzemplarz” na „kopia”, zaproponowana przez prof. E. Traple, mogłaby wpłynąć na działania bibliotek i rozwijanie przez nie usług cyfrowych.

A co po warsztatach?

A po nich przez długi czas nic się nie działo. Nie bardzo było wiadomo, co się stało z wynikami prac ekspertów, to znaczy jak one przełożą się na ewentualne propozycje legislacyjne. Ponieważ raport podsumowujący warsztaty nazwaliśmy *Raportem otwarcia* oczekiwaliśmy, że nastąpi jakaś kontynuacja tego projektu. Nie wiadomo, czy dwa ministerstwa się nie porozumiały, czy zadziałały inne czynniki. W każdym razie przez wiele miesięcy nie działo się nic, aż do lutego 2013 r.

Forum Prawa Autorskiego

W lutym 2013 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosiło na swoich stronach internetowych powołanie nowej inicjatywy zatytułowanej Forum Prawa Autorskiego (<http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/posts/forum-prawa-autorskiego-odbędzie-sie-27-marca-126.php>). Z zapowiedzi wynika, że forum ma charakter otwarty, zaproszono do niego około 50 organizacji, jego debaty będą transmitowane on-line. Nie będzie chyba zatem miało charakteru eksperckiego, w takim znaczeniu, że grupa osób spotka się ze sobą i będzie wspólnie pracowała nad jakimiś propozycjami, nie jest ono chyba też żadną kontynuacją ubiegłorocznych warsztatów. Zgodnie z informacją ministerstwa ma być: *stałą platformą dyskusji o zagadnieniach związanych z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych, w tym kierunkach koniecznych zmian, które wynikają z potrzeby implementacji prawa unijnego oraz roboczych propozycjach wymagających pogłębionych konsultacji i wymiany stanowisk*⁸. Jak to się przełoży na przyszłe zmiany legislacyjne dziś nie wiadomo.

Ministerstwo zaproponowało cztery zagadnienia:

- wprowadzenie do polskiego prawa zasad korzystania z utworów osieroconych i zapewnienia szerszego dostępu do dzieł, których nakład został wyczerpany (dzieła *out-of-commerce*),
- alternatywne źródła finansowania Funduszu Promocji Twórczości w miejsce opłat za korzystanie z dzieł znajdujących się w domenie publicznej,
- poszukiwanie sposobu pełnej implementacji dyrektywy 2006/115/WE w sprawie prawa najmu i użyczenia (*public lending right*) do polskiego porządku prawnego,
- zakresu odpowiedzialności karnej w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Wszystkie te tematy odnoszą się do działalności bibliotek i głos bibliotekarzy na forum powinien być usłyszany. A co powinno zostać powiedziane? W największym skrócie — wydaje mi się, że poniżej przedstawione przeze mnie zagadnienia są dziś najważniejsze dla bibliotek:

⁸ Forum Prawa Autorskiego. W: *MKiDN* [on-line]. Wiadomość z dnia 28.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/posts/forum-prawa-autorskiego-odbędzie-sie-27-marca-126.php>.

I. Po pierwsze — dzieła osierocone

*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych*⁹, która wprowadza konieczność starannego poszukiwania uprawnionych, jest narzędziem o wątpliwej skuteczności, zwłaszcza w kontekście digitalizacji na dużą skalę, którą jej wprowadzenie miało umożliwić i przyspieszyć. Każdy z bibliotekarzy, który choć raz próbował wykonać takie wyszukiwanie, wie jak ono jest czasowo- i kosztochłonne, a dodatkowo cały ten nakład czasu, pracy i kosztów nie będzie prawie nigdy dawał całkowitej pewności, że utwór jest osierocony. W każdej chwili może się pojawić dysponent praw i zgodnie z dyrektywą będzie oczekiwał wynagrodzenia za wykorzystanie utworu od momentu jego udostępnienia w Internecie. Odpowiedzialność ciążąca na bibliotekarzach będzie zbyt duża i to należy wszystkim uzmysławiać, bo może to rodzić praktyczne konsekwencje.

Moim zdaniem trzeba szukać innego rozwiązania. Być może pójść za wzorem Norwegii, gdzie cała twórczość chroniona prawem autorskim ma być docelowo dostępna w Internecie w ramach projektu Bokhylla (<http://www.nb.no/nbdigital/beta/>), bez konieczności prowadzenia specjalnych poszukiwań. Wiąże się to z kosztami występującymi po stronie państwa, które finansuje twórców za szerokie wykorzystanie ich twórczości. Nie mam pewności, czy dziś w Polsce są one możliwe do poniesienia.

Nie mamy na razie dobrej odpowiedzi na pytanie jak rozwiązać ten problem, ale warto dyskutować, zwracając uwagę na cel udostępniania dzieł osieroconych, zakres możliwych do uwolnienia zasobów oraz biorąc pod uwagę wszystkie koszty, w tym te poniesione na poszukiwania uprawnionych podmiotów. Może okazać się, że koszty te są tak wysokie, że żadna biblioteka nie zdecyduje się na skorzystanie z możliwości udostępnienia dzieł osieroconych w Internecie.

II. Po drugie — Fundusz Promocji Twórczości

Fundusz Promocji Twórczości, który de facto wprowadza odpłatność za rozpowszechnianie utworów znajdujących się w domenie publicznej, powinien zostać zniesiony. Tak uważa wiele środowisk społecznych. Choć instytucja ta nie dotyka podstawowej działalności bibliotek, to jednak powinniśmy postulować zniesienie wszelkich ograniczeń i „podatków” nakładanych przez państwo na utwory znajdujące się w domenie publicznej, czyli poza ochroną autorsko-prawną.

III. Po trzecie — prawo najmu i użyczenia (*public lending right* — PLR)

Wprowadzenie PLR powinno odbyć się w oparciu o analizy ekonomiczne wykorzystania utworów w bibliotekach z uwzględnieniem zysków, jakie przynosi twórcom utrzymanie ich dzieł w bibliotekach. Biblioteki są znaczącymi nabywcami opublikowanych dzieł, kupując je często w większej liczbie egzemplarzy. Promując książki, umożliwiają czytelnikom odkrywanie nowych autorów. Czytelnicy mogą na nich trafić także przez przypadek, szperając po bibliotecznych półkach. Należy dodać, że także elektroniczne katalogi bibliotek są doskonałą platformą ogólnokrajowego i światowego rozpowszechniania i promocji dzieł, co

⁹ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:PL:PDF>. (Tekst mający znaczenie dla EOG).

przysparza twórcom kolejnych profitów. Podkreślić należy, że ewentualnie wprowadzone nowe prawa PLR nie powinny w żaden sposób obciążać bezpośrednią opłatą użytkowników bibliotek.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na wypowiedzi niektórych twórców (ostatnio Manueli Gretkowskiej¹⁰). Używają oni wartościujących określeń w rodzaju „jestem okradana” (tu przez państwo, nie wiem czy w domyśle również przez biblioteki?) i nie zdają sobie sprawy, że nawet w krajach, gdzie PLR działa, nie zawsze „zarabiałaby” na każdym wypożyczeniu swojej książki. Przede wszystkim dlatego, że dziś nie wiemy, ile jej książek jest w bibliotekach, czy są wypożyczane wszystkie czy tylko nowości? To jest ważna wiedza, którą mogą i powinny wygenerować biblioteki. Ale także dlatego, że systemy PLR są różnie ukształtowane¹¹ i nie zawsze cała kwota z systemu przeznaczona na tantiemy trafia do autorów. Rozumiem tęsknotę za dodatkowymi tantiemami, wiem, że PLR muszą być w Polsce wprowadzone. I widzę olbrzymią rolę bibliotek we właściwym wprowadzaniu tego systemu. Nie jestem jedynie przekonana, czy rzeczywiście ich wprowadzenie tak szybko i radykalnie poprawi sytuację finansową twórców. Musi być zapewniony przepływ pieniędzy do twórców, a obecnie nie zawsze organizacje w tym pośredniczące, czyli organizacje zbiorowego zarządzania, zapewniają sprawną repartycję tantiem.

Dla nas bibliotekarzy ta wypowiedź jest o tyle groźna, że ustawia nas i naszą działalność w jakiejś strefie przynoszącej jedynie szkodę twórcom, podczas gdy biblioteki od wieków są naturalnymi partnerami twórców, propagują ich książki, zachowują je dla przyszłych pokoleń, co generuje także ogromne koszty społeczne.

Grant fundacji EIFL

Od maja do grudnia 2012 r. Centrum Cyfrowe Projekt Polska wraz z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych we współpracy z autorką tego artykułu oraz dr Krzysztofem Siewiczem (prawnikiem specjalizującym się w kwestii prawa autorskiego i otwartego licencjonowania zasobów) pracowało nad projektem „Reforma prawa autorskiego dla bibliotek” finansowanym z grantu fundacji EIFL¹². Jego celem było nagłośniecie kwestii znaczenia zrównoważonego systemu dozwolonego użytku, gwarantującego bibliotekom możliwość skutecznego działania w środowisku cyfrowym. W ramach projektu odbyły się warsztaty konsultacyjne ze środowiskiem bibliotekarskim. Na ich podstawie powstał raport zawierający propozycje konkretnych, praktycznych rozwiązań — w tym zmian legislacyjnych. To pierwszy tego rodzaju dokument, tak całościowo traktujący kwestie praw autorskich w kontekście bibliotek¹³. Wstępna lista problemów obejmowała: reprografię, biblioteki cyfrowe i repozytoria, e-learning, wypożyczenia międzybiblioteczne oraz edukację czytelniczą i medialną, ale analiza, przygotowana przez dra Siewicza ma szerszy zakres. Liczymy na

¹⁰ KIN, T. Państwo utrwała model, że wszystko się należy za darmo. Wywiad z Manelą Gretkowską. W: *Legalna Kultura* [on-line]. 27.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://legalnakultura.pl/pl/czytelnia-kulturalna/rozmowy/news/517_panstwo-utruala-model-ze-wszystko-sie-nalezy-za-darmo.

¹¹ *The Public Lending Right (PLR) international network. PLR systems around the world: some basic facts* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.plrinternational.com/plraroundtheworld.pdf>.

¹² *Projekt „Reforma prawa autorskiego dla bibliotek”* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://centrumcyfrowe.pl/projekty/reforma-prawa-autorskiego-dla-bibliotek/>.

¹³ SIEWICZ, K. *Analiza prawna przepisów prawa autorskiego dotycząca bibliotek*. W druku.

debatę środowiska nad tym dokumentem. Może on stanowić podstawę dla stanowiska bibliotek na Forum Prawa Autorskiego.

Licencjonowanie w Europie

Ubiegłoroczna debata o ACTA i powtarzające się głosy dotyczące problemów ze stosowaniem prawa autorskiego doprowadziły do podjęcia przez Komisję Europejską prac nad przeglądem europejskiego prawa autorskiego. Prace te odbywają się dwutorowo. Zapowiedziano przegląd dyrektyw i ich ewentualne zmiany. Na 2013 r. zaplanowano również spotkania z interesariuszami (osobami zainteresowanymi i mogącymi wpłynąć na zmiany) w sprawie badania zakresu i możliwości wprowadzenia licencji w następujących obszarach:

- dostęp transgraniczny i możliwość przenoszenia usług;
- treści wytworzone przez użytkowników (*user generated content*) oraz udzielanie licencji użytkownikom korzystającym z materiałów chronionych na niewielką skalę;
- sektor audiowizualny i instytucje odpowiedzialne za dziedzictwo kulturowe;
- eksploracja tekstów i danych (*text and data mining*).

Prace te zapowiedziano w formie *Komunikatu Komisji Europejskiej z dnia 18 grudnia 2012 roku w sprawie treści na jednolitym rynku cyfrowym (COM (2012) 789 http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/konsultacje/COM_2012_789_PL_ACTE_f.pdf)*.

W styczniu 2013 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosiło konsultacje społeczne dotyczące tego zagadnienia. Stowarzyszenie EBIB przygotowało stanowisko w tej sprawie¹⁴.

Na co zwróciliśmy uwagę? Przede wszystkim na fakt, iż zapowiadane w komunikacie badania rynku powinny być prowadzone w formie jak najszerzego dialogu, w którym stosowane praktyki i rozwiązania licencyjne będą analizowane nie tylko od strony ich efektywności dla biznesu, ale również od strony ich wpływu na łatwość dostępu do nauki, wiedzy i informacji. Licencjonowanie treści jest modelem biznesowym, sprawdzającym się tam, gdzie obydwie strony dysponują taką samą siłą negocjacyjną. W przypadku instytucji publicznej czy też osoby fizycznej – są to podmioty dużo słabsze.

Z doświadczenia polskich bibliotekarzy akademickich wynika, iż negocjacje z dużym podmiotem, dysponującym wiedzą, doświadczeniem, wsparciem prawników czy też unikatową ofertą są bardzo trudne. Umowy licencyjne zawierają klauzule ograniczające dozwolony użytek, nakazujące poufność w sprawie podawania cen czy też podlegają prawu innego kraju niż licencjodawcy. W związku z tym proponowane przez biznes rozwiązania muszą być analizowane również w kontekście ich relacji do zakresu dozwolonego użytku prywatnego i publicznego.

Dodatkowo, licencjonowanie dostępu do treści nie powinno być też jedynym promowanym rozwiązaniem, zwłaszcza dla instytucji realizujących misję publiczną i w sytuacji, gdy wytworzenie treści wymagało wkładu publicznego. W trakcie prac powinny być brane pod

¹⁴ RADWAŃSKI, A., SZCZEPAŃSKA, B. Stanowisko Stowarzyszenia EBIB w sprawie Komunikatu Komisji Europejskiej z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie treści na jednolitym rynku cyfrowym (COM (2012) 789). *Biuletyn EBIB* [on-line]. 2013 nr 2(138) [Dostęp 18.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/strona-tytuowa/1604-ebib-22013-1388>.

uwagę alternatywne modele dostępu zarówno te mieszczące się w zakresie dozwolonego użytku, jak i te promujące otwarte typy licencji. Podobny postulat podnosili niektórzy uczestnicy spotkań organizowanych przy Komisji Europejskiej. W relacjach medialnych podawanych po spotkaniach dominowała jednak opinia, że przewodniczący grup roboczych uciszali wszystkich mówców, którzy próbowali temat licencjonowania poszerzyć o te zagadnienia¹⁵. Doprowadziło to do rezygnacji Europejskiej Organizacji Konsumentów z udziału w konsultacjach, która w liście do Komisarza Rynku Wewnętrznego Michela Barniera stwierdziła, że konsultacje nie zajmują się prawdziwymi wyzwaniami związanymi z prawem autorskim, a udział innych podmiotów niż biznes, bez uwzględnienia ich stanowisk, jest tylko próbą legitymizacji procesu a nie prawdziwą debatą.

Bibliotekarze i środowiska naukowe szczególnie krytycznie odniosły się do propozycji objęcia licencjonowaniem eksploracji danych, czemu dali wyraz w liście do prezydenta José Manuela Barroso¹⁶. Stwierdzili oni, że nie każda eksploracja danych narusza monopol autorski, a na pewno umowy licencyjne nie są jedynym sposobem umożliwiania dostępu do takich danych. Osoby zainteresowane eksploracją danych i tekstów powinny się zapoznać z ciekawym opracowaniem brytyjskiej organizacji JISC¹⁷.

Kopiowanie — akcje Centrum Cyfrowego i Fundacji Nowoczesna Polska

W ostatnich tygodniach na portalach bibliotecznych pojawiły się stanowiska Polskiej Izby Książki oraz Stowarzyszenia Autorów i Wydawców (SAiW) „Polska Książka” komentujące akcję społeczną zorganizowaną przez Centrum Cyfrowe: Projekt Polska, promującą informację, że kopiowanie jest zgodne z prawem¹⁸. Akcja Centrum ma swoje źródło w wynikach badań świadomości prawa autorskiego, prowadzonych ostatnio wśród kilku grup społecznych, w tym wśród bibliotekarzy. Podczas badań okazało się, że stan wiedzy na temat zakresu dozwolonego użytku prywatnego i publicznego jest bardzo niski. Niektórzy bibliotekarze uważają, że jeśli w książce jest napisane, że nie można jej kopiować, to znaczy, że nie mogą jej udostępnić do skopiowania. Niektórzy bibliotekarze uważają również, że można skopiować tylko trzy strony czy inny, ale bardzo ograniczony fragment, nie znając jednak uzasadnienia dla takich ograniczeń. Często używają po prostu sformułowania „no bo przecież wiadomo, że nie można”.

Skąd się ta niewiedza czy niepewność prawna bierze? Po części na pewno z powodu nieprawdziwych czy też nieprecyzyjnych, dezinformujących kampanii wydawców, którzy przez wiele lat umieszczali na książkach zapisy w rodzaju: *Zabronione jest kopiowanie*,

¹⁵ MASNICK, M. EU Commission wants more copyright licensing, but not Creative Commons or fair use. W: *TechDirt* [on-line]. Komunikat z dnia 5.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.techdirt.com/articles/20130204/12241621879/eu-commission-wants-more-copyright-licensing-not-creative-commons-fair-use.shtml>.

¹⁶ Letter from participants in response to "Licences for Europe - a stakeholder dialogue" text and data mining for scientific research purposes workshop. W: *LIBER* [on-line]. Wiadomość z dnia 26.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libereurope.eu/news/licences-for-europe-a-stakeholder-dialogue-text-and-data-mining-for-scientific-research-purpose>.

¹⁷ MCDONALD, D., KELLY, U. Value and benefits of text mining. W: *JISC* [on-line]. Raport z dnia 14.03.2012 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jisc.ac.uk/publications/reports/2012/value-and-benefits-of-text-mining.aspx#a01>.

¹⁸ DANECKI, K. Odpowiedź na stanowisko SAiW w sprawie akcji o kserowaniu. W: *Co nas uwiera?* [on-line]. Komentarz z dnia 28.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://conasuwiera.pl/odpowiedz-na-stanowisko-saiw-w-sprawie-akcji-o-kserowaniu/>.

przetwarzanie i rozpowszechnianie w jakimkolwiek celu oraz postaci bez pisemnej zgody autorów i wydawcy. Zapewne brakuje też utrwalonej wykładni prawnej, choć stanowisko Centrum Cyfrowego powołuje się na stanowisko prof. Janusza Barty i Ryszarda Markiewicza. Zbyt mało osób wie o zapisach prawnych na temat opłat reprograficznych, których celem jest właśnie rekompensowanie twórcom strat wynikających z kopiowania.

Wspominam o tej akcji z dwóch powodów. Po pierwsze, dlatego że dotyczy działania bibliotek i dobrze, że ktoś w końcu postanowił rzucić nowe światło na zakres kserowania. Szkoda tylko, że taka analiza nie wyszła z naszego środowiska już dawno. Po drugie dlatego, że zdarza się, iż pracę bibliotek umieszcza się w kontekście niezgodnych z prawem działań w rodzaju *renomowane biblioteki kserują książki i wprowadzają je do normalnego obiegu czytelniczego, udając, że to się dzieje w ramach ustawowej licencji*¹⁹. W podobnym tonie wypowiadała się prezes Fundacji Legalna Kultura *Nielegalne kopiowanie książek na uczelniach, to „temat przykryty czapką milczenia”*²⁰. W ten sposób utrwała się stereotyp bibliotek i uczelni jako łamiących prawo instytucji, niezważających zupełnie ani na literę prawa, ani na dobro twórców.

Dodam jeszcze, że kilka tygodni wcześniej podobną akcję zorganizowała Fundacja Nowoczesna Polska pod hasłem „Prawo Kultury”. Propagowano hasła: Mam prawo kopiować książki. Mam prawo ściągać filmy. Mam prawo dzielić się muzyką²¹.

Takie akcje wprowadzają przyczynek do dyskusji o tym, co naprawdę jest zgodne z prawem a co nie jest. W mojej ocenie mają też funkcję korygującą, czyli próbują zmienić stan wiedzy i informacji.

Na zakończenie

Uważam, że nigdy dość obecności bibliotekarzy na wszystkich spotkaniach związanych z reformą prawa autorskiego jak również replik na niezgodne z prawdą tezy o nieprawnych działaniach bibliotek. Nie stoi za nami żaden biznes, duże pieniądze i kapitał. Mamy jednak ważną społecznie do spełnienia rolę, zobowiązania nałożone na nas na mocy *Ustawy o bibliotekach*. i musimy dogodną przestrzeń do ich realizacji wypracować, żeby nie powiedzieć, wywalczyć. Im będzie nas więcej i będziemy pochodzić z różnych środowisk, tym pełniejszy będzie obraz naszych działań i przeglądanych problemów.

Musimy również uzmysławiać decydom, że dozwolony użytek w wielu obszarach po prostu nie jest przestrzegany i proste odwołanie się do faktu, iż mamy pełną implementację *Dyrektywy 2001/29 o harmonizacji prawa autorskiego w społeczeństwie informacyjnym* nie oznacza, że wszystko działa jak należy. Ja nazywam to „testowaniem dozwolonego użytku”, czyli sprawdzaniem, jak jest skonstruowany, czemu ma służyć, jakich aktywności bibliotek nie pokrywa oraz dlaczego i jak powinien być zakreślony, aby jego rola była spełniona. Zatrudnieni w naszych instytucjach radcy prawni, bardzo często po prostu mówią nam, że wielu rzeczy nie wolno, ale powinniśmy być wobec takich opinii zawsze dociekliwi

¹⁹ RACIBORSKI, J. Niemoralny apel: naukowcu, zostań piratem. Polemika. *Gazeta*, 21.01.2013 r., s. 25.

²⁰ EI, Czytniki i e-booki wprowadzą legalną kulturę? W: *Jedynka Polskie Radio* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskieradio.pl/7/163/Artykul/691961,Czytniki-i-ebooki-wprowadza-legalna-kultura>.

²¹ Kampania społeczna Prawo Kultury. W: *Prawo Kultury* [on-line]. Wiadomość z dnia 19.12.2012 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://prawokultury.pl/newsy/kampania-spoeczna-prawo-kultury/>.

i zadawać więcej pytań. Bardzo ciekawie na temat nie za dobrze działającego dozwolonego użytku pisze dr Krzysztof Siewicz w podsumowaniu spotkania, które odbyło się w ZAiKS-ie²².

A zatem wszystkie ręce na pokład, zapowiada się ciekawy rok.

Bibliografia:

1. BŁESZYŃSKI, J. *Prawo autorskie w Internecie (Propozycje de lege ferenda)* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:jan_bleszynski.docx.
2. DANECKI, K. Odpowiedź na stanowisko SAIW w sprawie akcji o kserowaniu. W: *Co nas uwiera?* [on-line]. Komentarz z dnia 28.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://conasuwier.pl/odpowiedz-na-stanowisko-saiw-w-sprawie-akcji-o-kserowaniu/>.
3. *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/28/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:PL:PDF>.
4. EI, Czytniki i e-booki wprowadzą legalną kulturę? W: *Jedynka Polskie Radio* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polskieradio.pl/7/163/Artykul/691961.Czytniki-i-ebooki-wprowadza-legalna-kultura>.
5. Forum Prawa Autorskiego. W: *MKiDN* [on-line]. Wiadomość z dnia 28.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/posts/forum-prawa-autorskiego-odbedzie-sie-27-marca-126.php>.
6. Kampania społeczna Prawo Kultury. W: *Prawo Kultury* [on-line]. Wiadomość z dnia 19.12.2012 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://prawokultury.pl/newsy/kampania-spoeczna-prawo-kultury/>.
7. KIN, T. Państwo utrwala model, że wszystko się należy za darmo. Wywiad z Manułą Gretkowską. W: *Legalna Kultura* [on-line]. 27.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://legalnakultura.pl/pl/czytelnia-kulturalna/rozmowy/news/517,panstwo-utrwala-model-ze-wszystko-sie-nalezy-za-darmo>.
8. Letter from participants in response to "Licences for Europe - a stakeholder dialogue" text and data mining for scientific research purposes workshop. W: *LIBER* [on-line]. Wiadomość z dnia 26.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.libereurope.eu/news/licences-for-europe-a-stakeholder-dialogue-text-and-data-mining-for-scientific-research-purpose>.
9. LIPSZYC, J., RYMAR, H. i in. (oprac.). *Warsztaty „Reforma prawa własności intelektualnej. Prawo autorskie”. Raport otwarcia. Dokument podsumowujący przebieg warsztatów* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <https://mac.gov.pl/wp-content/uploads/2012/06/prawo-autorskie.pdf>.
10. MARKIEWICZ, R. *Sugestie w sprawie zmian prawa autorskiego w związku z eksploatacją utworów w Internecie* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:markiewicz.docx.
11. MASNICK, M. EU Commission wants more copyright licensing, but not Creative Commons or fair use. W: *TechDirt* [on-line]. Komunikat z dnia 5.02.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.techdirt.com/articles/20130204/12241621879/eu-commission-wants-more-copyright-licensing-not-creative-commons-fair-use.shtml>.

²² SIEWICZ, K. Subiektywny komentarz do debaty o dozwolonym użytku w ZaiKSie. W: *Prawo Kultury* [on-line]. Komentarz z dnia 06.03.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://prawokultury.pl/newsy/subiektywny-komentarz-do-debaty-o-dozwolonym-uzytku/>.

12. MCDONALD, D., KELLY, U. Value and benefits of text mining. W: *JISC* [on-line]. Raport z dnia 14.03.2012 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.jisc.ac.uk/publications/reports/2012/value-and-benefits-of-text-mining.aspx#a01>.
13. Projekt „Reforma prawa autorskiego dla bibliotek” [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://centrumcyfrowe.pl/projekty/reforma-prawa-autorskiego-dla-bibliotek/>.
14. RACIBORSKI, J. Niemoralny apel: naukowcu, zostań piratem. Polemika. *Gazeta*, 21.01.2013 r., s. 25.
15. RADWAŃSKI, A., SZCZEPAŃSKA, B. Stanowisko Stowarzyszenia EBIB w sprawie Komunikatu Komisji Europejskiej z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie treści na jednolitym rynku cyfrowym (COM (2012) 789). *Biuletyn EBIB* [on-line]. 2013 nr 2(138) [Dostęp 18.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/strona-tytuowa/1604-ebib-22013-1388>.
16. SIEWICZ, K. *Analiza prawna przepisów prawa autorskiego dotycząca bibliotek*. W druku.
17. SIEWICZ, K. Subiektywny komentarz do debaty o dozwolonym użytku w ZaiKSie. W: *Prawo Kultury* [on-line]. Komentarz z dnia 06.03.2013 r. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://prawokultury.pl/newsy/subiektywny-komentarz-do-debaty-o-dozwolonym-uzytk/>.
18. Stanowisko Konsorcjum Przyjaznego Prawa Autorskiego na temat *Raportu Otwarcia* dokumentującego przebieg warsztatów „Reforma własności intelektualnej – prawo autorskie” z 31 października 2012 r. [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.przyjazneprawoautorskie.pl/file>.
19. *The Public Lending Right (PLR) international network. PLR systems around the world: some basic facts* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.plrinternational.com/plraroundtheworld.pdf>.
20. TRAPLE, E. *Raport na temat dostosowania polskiego systemu praw autorskich i praw pokrewnych do wymogów społeczeństwa informacyjnego* [on-line]. [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: http://warsztaty.mac.gov.pl/prawo_autorskie/lib/exe/fetch.php?media=prawo_autorskie:trapple.docx.
21. Trwają warsztaty dotyczące reformy prawa własności intelektualnej. W: *MKiDN* [on-line]. Wiadomość z dnia 23.05.2012 [Dostęp 13.03.2013]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/trwaja-warsztaty-dotyczace-reformy-prawa-wlasnosc-intelektualnej-2998.php>.

Szczepańska, B. Debata o prawie autorskim — w jakim miejscu jesteśmy na początku 2013 roku. W: *Biuletyn EBIB* [online] 2013, nr 2 (138), *Wyzwania prawne dla bibliotek*. [Dostęp: 20.10.2013] Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/138/138_szczepanska.pdf. ISSN 1507-7187.